

Original Article

Assessment of the German Constitutional Approach to Combating Political Corruption

Sayyed Mojtaba Vaezi¹, Shahram Ebrahimi², Sadegh Moradi³

Highlights

- In Germany, meritocracy, transparency, accountability, participation in global synergies in the fight against corruption, and the existence of an efficient representative system and the rule of law play a key role in preventing corruption.
- The use of successful legal and supervisory mechanisms is only part of the solution and models must be localized.
- Success in the fight against political corruption requires a multifaceted approach and adherence to evidence-based policymaking, a deep socio-cultural understanding of society and its real needs, and a strong commitment to transparency and accountability.

ABSTRACT

Introduction

In modern societies, it is essential to create appropriate conditions for the active participation of citizens in political life, and political development is a prerequisite and essential co-requisite in this regard. In the meantime, although political development arises from a democratic order and the rule of law, political corruption, on the other hand, disrupts this process and threatens sustainable development, posing a serious threat to democratic structures. It can lead to deviations in policy-making and prevent the government from achieving goals in line with sustainable development. Political corruption, by weakening democratic institutions and reducing public trust, has also become a chronic disease in political systems and has affected the economic development and political stability of countries by creating inequality and injustice, a process that leads to the creation of an unequal society. Corruption can also lead to unfair allocation of resources, foster nepotism, and a lack of transparency in the functioning of government institutions. Among these, Germany is one of the countries known for its serious approach to combating corruption and has taken extensive measures to promote transparency and accountability. In this regard, the authors, to provide implementation suggestions (including providing implementation mechanisms in refining laws, regulating an efficient representation system, strengthening oversight, and increasing transparency and accountability), aim to answer what mechanisms and laws have been used in Germany to combat political corruption. And how can political corruption be overcome through legal reforms?

How to Cite: Vaezi, Sayyed Mojtaba, Ebrahimi, Shahram, Moradi, Sadegh, "Assessment of the German Constitutional Approach to Combating Political Corruption", Legal Research, Vol. 28, No. 112, 2025, pp:43-66.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.239512.2881>

Received: 19/04/2025-Accepted: 09/06/2025

1. Professor of Law, Faculty of Law & Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran

Corresponding Author Email: mojtaba_vaezi@yahoo.com

2. Associate Professor, Faculty of Law & Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran

3. Ph.D. Candidate, Faculty of Law & Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Methods

The present research answers the main question posed in several sections (conceptualization and assessment of the origin of political corruption, examination and analysis of the mechanism of Germany in combating political corruption of employees, officials and political institutions, combating corruption in the recruitment process through anti-corruption guidelines and regulations, evaluation of anti-corruption guidelines in recruitment, examination of the German anti-corruption structure in judicial affairs, examination of the policies of the authorities supervising the prevention of corruption, evaluation of the approach of laws regarding political institutions, the approach of laws regarding the legislative institution, compliance with the requirements and standards of legislation on the issue of anti-corruption and establishment of the hidden rule of parliament and law) and finally, by answering other questions, it draws conclusions and presents suggestions. This research has collected information on the subject of research and presented executive solutions with a descriptive approach and qualitative content analysis, and evaluation of the German constitution, laws, and regulations, and by referring to library resources. Also, in terms of data type, it is a mixture of quantitative and qualitative data, and in terms of how the results are applied, the research is applied.

Results and Discussions

Based on the research findings, political development is the process of creating a basis for institutionalizing the political organization and participation of citizens, which results in increasing the capability of a political system. Political corruption is also a chronic general disease of the political complex that, if not cured, destroys society. In the meantime, the actor or initiator of corruption, the abuser of resources derived from corruption, and the structure of corruption or the causes and manner of corruption and its consequences, should be considered. In this regard, Germany has achieved significant success in preventing and reducing corruption by using comprehensive laws and complete supervision of institutions. In this regard, recruitment and promotion based on merit and providing continuous training on corruption prevention are examples of measures that Germany uses. Germany has always aimed to continuously revise its laws and adapt them to the needs of society and international standards in order to increase the effectiveness of anti-corruption laws and thus respond to the new complexities of corruption. The German Constitution and other national and state laws (which are influenced by European Community law and international law and consist of around 1,900 laws and thousands of legal documents) provide a strong supervisory system and high ethical standards for public officials in its independent administrative court system, and enforce administrative law through administrative courts. Germany has also succeeded in adopting independent, transparent supervisory institutions and effective financial disclosure due to the extensive anti-corruption laws it has enacted. Other German efforts include educational measures aimed at preventing corruption and promoting the culture of civil servants, which have made Germany one of the most industrialized countries in the world and the richest member of the European Union. Also, things such as collective wisdom, active citizen participation, and the existence of an effective representative system are other parts of a successful democracy that must be taken into account in the process of regionalization and localization. International cooperation and the exchange of global experiences can also be used to enrich approaches. Overall, success in combating corruption requires adherence to a combination of evidence-based policymaking, a deep socio-cultural understanding of society and its real needs, and a strong commitment to transparency and accountability.

Conclusion

According to the German experience, the fight against corruption requires a multifaceted approach that includes deep legal reforms, strengthening oversight and transparency, and promoting education and culture that are rooted in the country's legal and cultural system. Germany strongly emphasizes transparency, accountability, and the rule of law, and regulates laws in a way that is consistent with the needs of society and human rights standards. However, simply using successful legal and oversight mechanisms (as seen in Germany) is only part of the solution, and such models need to be localized, taking into account the specific social, cultural, and political context of different countries.

KeyWords: Political Corruption, Democratic Governance, Transparency, Legal Reforms, Political Development, German Constitution

ارزیابی رویکرد قانون اساسی کشور آلمان در مبارزه با فساد سیاسی

سید مجتبی واعظی^۱، شهرام ابراهیمی^۲، صادق مرادی^۳

نکات برجسته

- در آلمان شایسته‌سالاری، شفافیت، پاسخ‌گویی، مشارکت در هم‌افزایی جهانی در مبارزه با فساد و وجود نظام نمایندگی کارآمد و حاکمیت قانون، نقش کلیدی در پیشگیری از فساد دارد.
- بهره‌گیری از سازوکارهای قانونی و نظارتی موفق، فقط بخشی از راه‌حل است و الگوها باید بومی‌سازی شوند.
- موفقیت در مبارزه با فساد سیاسی، مستلزم اتخاذ رویکردی چندجانبه و پایبندی به سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر شواهد، فهم عمیق اجتماعی-فرهنگی از جامعه و نیازهای واقعی آن و تعهد جدی به شفافیت و پاسخ‌گویی است.

چکیده

فساد سیاسی به‌عنوان یکی از پیچیده‌ترین معضلات جهانی، تهدیدی جدی برای ساختارهای دموکراتیک و حاکمیت قانون است و می‌تواند مانع از توسعه، و زمینه‌ساز انحراف در سیاست‌گذاری‌های عمومی شود. در این میان، آلمان به‌عنوان یکی از موفق‌ترین کشورها در ایجاد چارچوب‌های قانونی و نظارتی برای مبارزه با فساد، نقشی پیشرو در این زمینه ایفا می‌کند. بنابراین، پژوهش حاضر با رویکرد تحلیل محتوای کیفی، از طریق مراجعه به منابع تطبیقی کتابخانه‌ای، به ارائه راهکارهای قانونی و نهادی در مقابله با فساد سیاسی، با تمرکز بر تجربه آلمان پرداخته است. مطابق یافته‌های پژوهش حاضر، روش‌های قانونی آلمان می‌تواند به‌عنوان الگویی برای سایر کشورها مورد استفاده قرار گیرد. سؤالاتی که در تحقیق پیش‌رو برآینم تا به آنها پاسخ دهیم عبارت‌اند از: در آلمان چه سازوکارها و قوانینی برای مبارزه با فساد سیاسی به کار گرفته شده است؟ و چگونه می‌توان از طریق اصلاحات قانونی بر فساد سیاسی غلبه نمود؟ پیشنهادهای ارائه‌شده در این مقاله نیز مشتمل بر ارائه سازوکارهای اجرایی در تنقیح قوانین، تنظیم نظام نمایندگی کارآمد، تقویت نظارت، ارتقای نظام حمایت از افشاگران، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی در پیشگیری از فساد در تمام سطوح دولتی است.

کلید واژگان: فساد سیاسی، حکمرانی دموکراتیک، شفافیت، اصلاحات قانونی، توسعه سیاسی، قانون اساسی آلمان.

استناد به این مقاله: واعظی، سید مجتبی، ابراهیمی، شهرام، مرادی، صادق، «ارزیابی رویکرد قانون اساسی کشور آلمان در مبارزه با فساد سیاسی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۸، شماره ۱۱۲، دی ۱۴۰۴، صص: ۶۶-۴۳.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.239512.2881>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۳۰ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹

۱. استاد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

/ایمیل نویسنده مسئول: mvaezi@shirazu.ac.ir

۲. دانشیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۳. دانشجوی دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

در جوامع مدرن امروزی، ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت فعال شهروندان در حیات سیاسی بسیار مهم است و توسعه سیاسی در این راستا هم پیش‌نیاز و هم نیاز اساسی به‌شمار می‌رود. اگرچه توسعه سیاسی برخاسته از نظم و نسق دموکراتیک و حاکمیت قانون است، در مقابل آن، فساد سیاسی به‌عنوان یکی از پیچیده‌ترین و گسترده‌ترین معضلات جوامع انسانی، محل این فرایند و تهدیدکننده توسعه پایدار است. به تعبیر کلی، فساد سیاسی به‌معنای سوءاستفاده از قدرت و منابع دولتی برای منافع شخصی یا گروهی است. این پدیده می‌تواند موجب انحراف جدی در سیاست‌گذاری‌های عمومی گردد و دولت را از تأمین اهداف همسو با توسعه پایدار بازدارد. فساد سیاسی، همچنین با تضعیف نهادهای دموکراتیک و کاهش اعتماد عمومی، به یک بیماری مزمن در سیستم‌های سیاسی مبدل شده و با ایجاد نابرابری و بی‌عدالتی، توسعه اقتصادی و ثبات سیاسی کشورها را تحت‌تأثیر قرار داده است؛ فرایندی که به ایجاد جامعه‌ای نابرابر می‌انجامد. فساد می‌تواند باعث تخصیص ناعادلانه منابع، ترویج خویشاوندسالاری و عدم شفافیت در عملکرد نهادهای دولتی گردد. شایان‌ذکر است که قدرت سیاسی متمرکز و نبود نظارت کافی بر سیاست‌گذاران، زمینه‌ساز بروز فساد در سطوح مختلف حاکمیتی است.

آلمان، (که بیش از ۱۵۶۰ مورد^۱ سوءاستفاده مالی از سوی مسئولان خود را طی سال‌های ۱۹۵۵ تا ۱۹۸۷ تجربه کرده است)،^۲ امروزه یکی از کشورهایی است که با رویکرد جدی خود در مبارزه با فساد شناخته می‌شود و اقدامات گسترده‌ای در ارتقای شفافیت و پاسخ‌گویی در تمام سطوح اداری و سیاسی اتخاذ نموده است. قانون اساسی آلمان و سایر قوانین ملی و ایالتی (که متأثر از حقوق جوامع اروپایی و حقوق بین‌الملل بوده و متشکل از حدود ۱۹۰۰ قانون و هزاران سند قانونی است)^۳ نظام نظارتی قوی و استانداردهای اخلاقی بالایی را در نظام دادگاه اداری مستقل خود^۴ برای مقامات عمومی فراهم، و حقوق اداری را از طریق دادگاه‌های اداری اعمال می‌کند.^۵ همچنین به‌دلیل قوانین ضد فساد فراوانی که تصویب کرده، موفق به تصویب نهادهای نظارتی مستقل و شفافیت و افشای مالی مؤثر شده است. این کشور به‌طور مداوم قوانین و مقررات خود را بازنگری و به‌روزرسانی می‌کند تا به پیچیدگی‌های جدید فساد در تعادل مسائل جهانی پاسخ بگوید. دیگر تلاش‌های آلمان، شامل اقدامات آموزشی با هدف جلوگیری از فساد و ارتقای فرهنگ کارمندان دولتی است که آلمان را به یکی از صنعتی‌ترین کشورهای دنیا و ثروتمندترین عضو اتحادیه اروپا مبدل کرده است.^۶

نویسندگان در این مقاله برآن‌اند تا به پرسشی مهم و اساسی پاسخ دهند؛ اینکه چگونه می‌توان با استفاده از ساختارهای قانونی موجود، با فساد سیاسی مقابله، و توسعه سیاسی را (با الگوبرداری از کشور آلمان) تضمین کرد؟ و اینکه در آلمان چه سازوکارهایی برای پیشگیری از فساد به کار گرفته شده است؟ چه عواملی در تداوم فساد نقش دارند و چگونه می‌توان

۱. آمار مذکور براساس تحقیقات یک مقام قضایی در سال ۱۹۹۵ در فرانکفورت به دست آمده است.

۲. شلالوند، عبدالعلی، «تأملی ریشه‌نگر در موج جهانی مبارزه با فساد و اختلاس (اختلاس فساد اداری، آفت توسعه)»، مجله مجلس و راهبرد، شماره ۲۵، ۱۳۷۷، ص ۱۳۶.

۳. همتی، مجتبی، *آشنایی با نظام‌های قضایی در حقوق تطبیقی (آلمان)*، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۵، ص ک.

۴. بکر، فلورین، «تحولات حقوق اداری آلمان»، ترجمه خدیجه شجاعیان، *فصلنامه پژوهش‌های نوین حقوق اداری*، دوره ۲، شماره ۳، ۱۳۹۹، ص ۷۸.

۵. مرادی، صادق و پریا حسینی، *ساخت حقوق اداری*، تهران: آشنا، ۱۴۰۴، ص ۱۰۰.

۶. همتی، پیشین، ص ط.

(با استفاده از تجربیات موفق آلمان) از طریق اصلاحات قانونی بر آن غلبه کرد؟ یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که روش‌های قانونی و فرهنگی آلمان در مقابله با فساد می‌تواند به‌عنوان الگویی برای کشورهای دیگر مورد استفاده قرار گیرد. همچنین، پیشنهادهایی برای بهبود و تقویت چارچوب‌های حقوقی و نهادی با تأکید بر شفافیت، پاسخ‌گویی و عدالت ارائه شده است.

پژوهش حاضر در سه فصل (تعریف فساد سیاسی، خاستگاه آن و رویکرد کشور آلمان در مبارزه با فساد سیاسی) به پرسش‌ها پاسخ داده و در انتها به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها پرداخته است. این پژوهش با رویکرد توصیفی و تحلیل محتوای کیفی، از طریق مراجعه به منابع کتابخانه‌ای، به گردآوری اطلاعات و ارائه راهکارهای اجرایی پرداخته است. همچنین، به‌لحاظ نوع داده، آمیخته‌ای است از داده‌های کمی و کیفی، و از منظر نحوه به‌کارگیری نتایج، پژوهش کاربردی است.

در این میان، پژوهش‌های پیشین در این رابطه نیز واجد کاستی‌ها و نقاط قوتی به شرح آتی است:

- کیفیت حکومت: رویکردی جهانی به فساد، اعتماد اجتماعی و بی‌طرف. (بو روتشتاین، ترجمه آذین حیاتی، انتشارات نسل روشن).

کتاب مزبور رویکردی جهانی به فساد، اعتماد اجتماعی و بی‌طرفی دارد و یکی از ویژگی‌های اساسی حکومت با کیفیت را بی‌طرفی در اعمال قدرت قلمداد، و آن را با تحلیل‌های مقطعی، مطالعات تجربی و تحقیقات تاریخی اثبات می‌نماید. نویسنده حکومت خوب را در بی‌طرفی مشاهده می‌کند و آن را متفاوت از دموکراسی، حاکمیت قانون و کارآمدی می‌نامد و از نظر مفهومی برای آن ارجحیت قائل است.

- نظارت و تعادل در نظام حقوق اساسی (محمد راسخ، انتشارات دراک).

نویسنده در این کتاب معتقد است که رفتار شهروندان در بهره‌جویی از قدرت عمومی صرفاً در حدود مقرر قانونی تجویز می‌شود و نظارت و تعادل، به‌نحو مشروح و مبسوط، مدنظر نویسنده بوده است. کوشش مزبور هرچند مأجور بوده، صرفاً یکی از مؤلفه‌های فسادستیزی را بررسی نموده است.

- حکمرانی خوب و توسعه، دیدگاه و یافته‌های دنیل کافمن (مهدی مقدری، نشر نگاه معاصر).

نویسنده مهم‌ترین یافته‌های دنیل کافمن را تبیین و مشخص می‌کند چگونه بهبود شاخص‌های حکمرانی، به رشد درآمد کشورها، کاهش فساد، ارتقای حاکمیت قانون، کیفیت نظارتی، شفافیت و پاسخ‌گویی و کارآمدی حکومت منجر می‌شود.

- در تکاپوی حکمرانی خوب (دارون عجم اوغلو و دیگر نویسندگان، ترجمه مهدی مقدری، انتشارات نگاه معاصر).

نویسندگان در این کتاب معتقدند این درک روبه‌رشد وجود دارد که توسعه به بخش‌های اساسی مجموعه وسیعی از نهادها اشاره داشته و تعاملات بین حاکمیت و توسعه، به‌طور تنگاتنگی با تعاملات بین نهادها و رشد اقتصادی مرتبط است. کتاب مزبور، دیدگاه گسترده‌ای از انتخاب‌های استراتژیک در اختیار تصمیم‌گیرندگان توسعه می‌گذارد.

- حکمرانی بد و فساد (ریچارد رز، گرین پیفر؛ ترجمه هدایت کارگرشورکی و سعید عطاری؛ انتشارات روزنه).

در این کتاب براساس یک پیمایش فراگیر در ۱۲۵ کشور دنیا، از این بحث می‌شود که حکمرانی بد، کیفیت خدمات اجتماعی را کاهش داده و خدمت‌رسانی مطلوب نهادهای مجری قانون را مخدوش نموده است. در حکمرانی‌های بد، عدم ارائه ضابطه‌مند خدمات عمومی، توسل به راه‌های گریز و پرداخت رشوه را نتیجه می‌دهد.

- کتاب فساد و دولت (سوزان رز-اکرم، ترجمه منوچهر صبوری، انتشارات شیرازه).

نویسنده مترصد بررسی انفجار تحقیقاتی حاصل از فروپاشی دیوار برلین، تأسیس سازمان شفافیت بین‌الملل و تصمیم

بانک جهانی برای توجه جدی به سیاست‌های مبارزه با فساد است. در این میان، گذر زمان تأکیدات آکرمن بر اصلاحات نهادی را به‌عنوان شرط لازم برای پیشرفت بیش از پیش به اثبات رسانده است.

- جمهوری؛ حکومت مطلوب، مدل مطرود؛ نقش عقلانیت در طرح نظریه نظارت (حسین یزدی، انتشارات طرح نو).

نویسنده در این کتاب، فلسفه ختم نبوت را نه جایگزینی عقل با وحی و دستورات، که نشستن وحی بر کرسی تعقل دانسته و معتقد است وحی باید از حالت برنامه به قانون تغییر وضع داده و عقل محور تصمیم‌گیری در امور شود.

- چهار نظریه درباره حکمرانی (محمدامیر قدوسی، انتشارات نگاه معاصر).

نویسنده در این کتاب، چهار نظریه اصلی درباره حکمرانی را صورت‌بندی و نقد نموده است. نظر نویسنده دو سوی طیف نظریات، «مشروطیت محض» و «مشروعیت خالص» است و در میانه آن، دیدگاه‌هایی است که می‌کوشند این دو طیف را کنار یکدیگر بنشانند و ناسازگاری آنها را حل کنند.

- زنده‌باد فساد (علی ربیعی، انتشارات مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی).

مطابق مضامین این کتاب، هر جا که قدرت و ثروت متمرکز شود و هر جا دولتی وجود دارد فساد نیز وجود دارد؛ بنابراین هنگامی که مونته‌سکیو، نظریه تفکیک قوا را مطرح می‌نماید، هدف در واقع مبارزه با فساد بوده است.

اگرچه در رابطه با پژوهش پیش‌رو و برخی دغدغه‌های نگارنده، پیش از این نیز تحقیقاتی صورت گرفته، عنوان مطالعه پیش‌رو در هیچ‌یک از پژوهش‌ها به‌عنوان موضوع محوری مطرح نبوده است. پژوهش‌های پیشین برانزنده ستایش، اما بسیار ناچیز و بلکه -در تقابل با پیچیدگی و تنوع مجاری فساد- در حکم عدم‌اند.

۱. مفهوم‌شناسی فساد سیاسی

از دهه ۱۹۷۰ و توأم با ابراز نگرانی اغلب کشورها پیرامون بودجه احزاب سیاسی، فساد سیاسی نیز مطرح نظر قرار گرفت. فساد سیاسی توأمان، نظام سیاسی و قوه مجریه را متأثر می‌کند؛ فساد سیاسی در واقع رفتارها و اعمالی است که اخلاق سیاسی را مخدوش، و به آن لطمه وارد می‌نماید و مشتمل بر حوزه عمومی فعالیت بازیگران سیاسی است که آن را فساد بزرگ نیز می‌نامند. بر این مبنا، فعالیت‌هایی نظیر فساد مالی و حرفه‌ای در حوزه خصوصی، خارج از حوزه علایق تحلیلی در تعریف فساد سیاسی قرار می‌گیرند. از آنجاکه بین حوزه بخش عمومی و خصوصی تداخل در شمولیت وجود دارد و رابطه متقابل بسیار نزدیکی بین جرائم سازمان‌یافته و سیاست وجود دارد، ارائه یک تعریف جامع، تعمیم‌پذیر و غیرمتناقض از مفهوم فساد سیاسی ممکن نمی‌نماید. در این میان، اغلب تعاریف فساد سیاسی، تمایز بین تعاریف دولت‌محور، بازارمحور و مبتنی بر نفع عمومی را دنبال نموده‌اند.

در رهیافت‌های بازار محور، بیشتر به سازوکارهای فساد سیاسی و رابطه کارگزار و شرایط ایجادکننده فساد پرداخته می‌شود. فساد سیاسی در شرایطی که کارگزار سیاسی با قربانی کردن منافع عمومی ناشی از اصول حقوقی، قانون را به نفع منافع خود نقض می‌کند، رخ می‌دهد. به‌علاوه، فساد به‌صورت اجتماعی مبتنی بر دیدگاه‌های عمومی شهروندان مفهوم می‌یابد^۱ و در نهایت، آنچه عموم مردم غیراخلاقی، مضر و فاسد تلقی نمایند، فساد است. این تعریف البته مبتنی بر آن دسته از افکار عمومی است که از اعمال فاسد در حال وقوع آگاه است. این تعریف همچنین مستلزم پذیرش آزادی بیان است و توانایی و امکان اظهارنظر آزادانه افکار عمومی در مورد هر موضوع فرضی را مفروض می‌داند. در این میان باید توجه داشت که اتکا به تعریف اجتماعی فساد سیاسی، تحلیل‌های مبتنی بر قیاس را نمی‌پذیرد؛ زیرا امکان جابه‌جایی تعاریف

۱. عباس‌زادگان، سید محمد، *فساد اداری*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ چهارم، ۱۳۹۴، ص ۱۶.

مفاهیمی که واجد ویژگی فرهنگی اند وجود ندارد.

این نوع از فساد به استفاده از قدرت عمومی به منظور کسب منافع مادی و معنوی نامشروع شخصی یا گروهی، از جانب مقامات عالی و صاحب‌منصبان دولتی و قانونگذاران یا شبکه‌های نفوذ گفته می‌شود که اغلب مفساد از آن منشأ و مبنا می‌گیرد. مفساد علمی و دانشگاهی و مفساد اقتصادی، منشعب از فساد سیاسی‌اند که در نهادها و ساختارها و قواعد سیاسی نادرست متظاهر می‌گردند. این نوع از فساد در ارتباط بین بازیگران سیاست ظهور دارد. به این صورت که بازیگران سیاسی که از صلاحیت تصمیم‌سازی برخوردار شده‌اند، از قدرت خود در راستای نقض قوانین و معیارهای اخلاقی، بهره می‌جویند و برای خود یا دیگران، منفعت^۱ فراهم می‌نمایند؛ لذا فساد سیاسی، انحراف از وظایف رسمی یک نقش همگانی به سمت یک توجه شخصی و گروهی است. همچنین، در فساد سیاسی، ساختار قدرت، متمرکز، رقابت سیاسی، معدوم و مکانیسم مسئولیت‌پذیری، ضعیف است.^۲

با ظهور و بروز فساد سیاسی، نهادهای دموکراتیک، تهی از مضمون شده و کارکرد اصلی خود را از دست داده و منافع گروه‌های فشار، جایگزین منافع عمومی می‌گردد. یک سیاست‌مدار فاسد، برای نیل به اهداف سیاسی شخصی، از قبیل حفظ قدرت و نفوذ، ممکن است به اقدامات آلوده به فساد متوسل گردد. در این میان، فساد سیاسی عموماً جنبه محرمانه داشته و در اشکال متنوعی^۳ بروز می‌یابد.

عدم عزم سیاسی تصمیم‌سازان، ضعف و ناکارآمدی مجموعه حاکمیت، برخورداری از اختیارات نامتناسب و بیش از حد، تمرکز قدرت، عیب در مکانیسم‌های شفافیت و مسئولیت‌پذیری و انبوهی از عوامل دیگر^۴ نیز تسهیل‌گر ظهور، بروز و رشد فسادند و مردم‌سالاری و حاکمیت دموکراتیک، فی‌نفسه منجر به کاهش فساد نمی‌گردد. فساد همچنین در محیطی که در آن تمایل جمعی، متوجه اکتساب چیزی فراتر از منافع شخصی است رشد می‌یابد. در نهایت، فساد سیاسی، از طریق استهزا فرایندها و نهادهای رسمی دموکراتیک، مردم‌سالاری را تضعیف و اعتماد به نهادها را مخدوش می‌کند.

۲. خاستگاه فساد سیاسی^۵

فساد سیاسی، سوءاستفاده از قدرت سیاسی در راستای نیل به اهداف و منافع شخصی و نامشروع و گاهی مغایر با منافع عمومی است و خاستگاه‌های اصلی آن به شرح آتی است:

– بوروکراسی ناکارآمد: نظام اداری، عینیت و تجسم حقوق اساسی^۶ و مجرای اصلی اجرای سیاست‌های دولت و رابط اجرایی دولت با مردم است. دستگاه بوروکراسی مطلوب آن است که کارکنان دولت، وظایف محوله در قبال شهروندان را در چارچوب قوانین، به‌ازای دریافت حقوق، به‌نحو مطلوب انجام دهند. تخدیش این فرایند و ممانعت از به ثمر رسیدن آن، موجب فساد اداری است که در نهایت به فساد سیاسی ختم می‌شود. در این میان، انحصارات دولتی، مقررات شدید و بی‌نتیجه، بوروکراسی پیچیده، حقوق ناچیز کارکنان دولت و مصونیت عملی

۱. منفعت مادی یا غیرمادی.

۲. فروند، ژولین، *جامعه‌شناسی ماکس وبر*، ترجمه: نیک گهر، عبدالحسین، تهران: توتیا، ۱۳۸۳، ص ۲۰۵.

۳. اشکال مختلفی از قبیل از جرائم و فسادها نظیر اخاذی، رشوه، رانت‌خواری یا ویژه‌خواری، کلاهبرداری، خویشتن یا خویشتندسالاری، تبانی و اختلاس.

۴. منظور عوامل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی است.

۵. Political Corruption

۶. بکر، پیشین، ص ۷۰.

- مسئولان ذی‌نفوذ، از علل اصلی ناکارآمدی اداری است.^۱ در همین راستا، حقوق اداری آلمان برای تحقق الزامات موضوع حقوق اتحادیه اروپا، به‌طور پیوسته در حال تحول است.^۲
- فساد رجال سیاسی: در جامعه درگیر فساد، صاحب‌منصبان، اولاً و شهروندان، ثانیاً درگیر فساد می‌شوند. در این میان، ردیابی فساد رجال سیاسی، دشوار، اما به دو طریق ممکن خواهد بود: نخست، بررسی سوءاستفاده آنها از اختیارات قانونی در راستای منافع شخصی و گروهی؛ دوم، دقت در ثروت‌اندوزی نامشروع در لوی قانون.
 - انحراف تشکلهای، انجمن‌ها و احزاب سیاسی: احزاب، بخش جمعی جامعه و نماینده قدرت اجتماعی‌اند. عملکرد این نهادهای اجتماعی در جامعه سالم، در چارچوب قانون، عرف و سنت بوده و از طریق فرایندهای قانونی و منطبق بر قاعده گردش قدرت (در جوامع دموکراتیک)، سهم خود از قدرت را کسب می‌نمایند؛ اما تمایل به خروج از قانون در نگهداشت و انتقال قدرت سیاسی، تأمین منابع مالی با وعده به صاحبان ثروت و انحراف از منفعت عمومی، آن را به انحطاط می‌کشاند.
 - خدشه در نمایندگی: در جوامع دموکراتیک، از طریق انتخابات مؤثر، بخشی از قدرت سیاسی، در اختیار نمایندگان افکار عمومی قرار می‌گیرد. در انتخابات سالم، کاندیداتوری سالم محقق است؛ به این معنا که تمام واجدین شرایط شکلی از پیش منصوص شده، امکان مشارکت داشته باشند و انتخاب به‌صورت آزادانه و به‌طور مخفی باشد و نتایج انتخابات بر سرنوشت سیاسی کشور مؤثر باشد. هدف، موضوع و مفهوم قانون، از نهاد قانون‌گذار سرچشمه گیرد و با رفتار اجتماعی شهروندان متناسب باشد. النهایه، اگر خروجی مصوبات قانون‌گذار، برای مردم آشنا و مطابق میل و نظر و ادب و آداب زیست ایشان بود، انتخابات به سرمنزل مقصود رسیده است؛ در غیر این صورت، ناکارآمد بوده و اعمال قیمومیت سیاسی هر نهادی بر نظر و رأی شهروندان، انتخابات و نهاد نمایندگی را تهی از مفهوم می‌کند.
 - قوه قضائیه ناکارآمد: ناکارآمدی دستگاه قضایی در برقراری عدالت و بی‌اعتقادی و بی‌اعتمادی عمومی به هدف قوه قضائیه در ایجاد شرایط عادلانه و نیز عدم استقلال و وابستگی قضات و بازرسان و کارمندان قوه قضائیه، از دیگر جلوه‌های فساد در دستگاه قضا است.
 - نارسایی حقوقی: تعدد، تکرر و تورم قوانین و مقررات (که خود موجب و موجد تشتت در مسئولیت‌ها خواهد شد)، عدم شفافیت و نارسایی قوانین، خلأهای قانونی، گریز از اجرای قانون، فقدان سیستم افشای نقض قوانین و مقررات، ناکارآمدی نظارت عمومی و کمبود اطلاعات عمومی پیرامون حقوق شهروندی، در نارسایی حقوقی در پیشگیری از فساد، اثر جدی دارد.
 - جرم‌انگاری‌های پی‌درپی قانون‌گذار: جرم‌انگاری و فسادپنداری رفتارهای معمول شهروندان، ضمن آنکه از دیگر مشکلات قانون‌گذاری در رزم‌آرایی علیه فساد است؛ قباحه مجرم بودن و هزینه‌های اجتماعی ارتکاب جرم و فساد را کاهش می‌دهد و فروکش حاکمیت قانون را در پی دارد. فرایندی که ضمن تقلیل قباحه عمل مجرمانه، احساس عدم نمایندگی نظر شهروندان توسط دولت را ایجاد می‌نماید. بی‌اعتمادی عمومی حاصل از این فرایند، اضمحلال سیاسی دولت را نتیجه می‌دهد و موجب آغاز روال زوال دولت می‌گردد. درمان این زوال تدریجی، اهتمام دولت به آداب حکمرانی مردم‌سالار و همه اقتضائات نظام نمایندگی است. این شرایط در دوران گذار

۱. شلالوند، پیشین، ص ۱۳۲.

۲. بکر، پیشین، ص ۸۹.

سیاسی، زمانی رخ می‌دهد که ناکارآمدی خودکامگی، ثابت شده، اما هنوز رفتارهای مردم سالارانه و نهادهای پاسخ‌گو، جایگزین سیستم حکمرانی سابق نشده است.^۱

در این میان، آلمان با استفاده از قوانین جامع و نظارت کامل بر نهادها، در پیشگیری و کاهش فساد به موفقیت‌های چشمگیری دست یافته است. در این راستا، استخدام و ارتقا بر مبنای شایستگی و ارائه آموزش‌های مداوم حول محور پیشگیری از فساد، نمونه‌هایی از اقداماتی‌اند که آلمان به کار می‌برد. اهمیت شفافیت و پاسخ‌گویی در کاهش فساد و افزایش مشروعیت دولت از دستاوردهای مهم این تحقیق به‌شمار می‌رود. همچنین تجدیدنظر مستمر در قوانین و انطباق آنها با نیازهای جامعه و استانداردهای بین‌المللی، برای مؤثر بودن قوانین ضد فساد حائز اهمیت است که در سیاستگذاری آلمان همواره مطمح‌نظر است.

۳. تجزیه و تحلیل

۳.۱. سازوکار کشور آلمان در مبارزه با فساد

در اغلب کشورها، سازوکارها و الزامات عینی متفاوتی در رابطه با رزم‌آرایی علیه فساد پیش‌بینی می‌گردد. در این میان، باتوجه به اینکه قدرت، فی‌نفسه فسادآور است؛ بخش عمده‌ای از سازوکارهای موضوع فسادستیزی در کشورها، به سازوکارهای مربوط به مقامات و نهادهای قدرتمند اختصاص می‌یابد.

در آلمان، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد تصویب شده است.^۲ از آنجاکه در نظام حقوقی آلمان، معاهدات بین‌المللی، بخش جدایی‌ناپذیر از قوانین داخلی آلمان است؛^۳ مفاد کنوانسیون مزبور، وضعیتی مشابه یک قانون فدرال دارد. توضیح آنکه، آلمان به‌عنوان یک جمهوری پارلمانی فدرال، مشتمل بر شانزده ایالت^۴ است که فدراسیون و ایالت‌ها هرکدام در رابطه با پیشگیری از فساد، دارای اختیارات قانونی متمایز و هم‌زمان^۵‌اند.

ساختار ضدفساد و مبارزه با پول‌شویی آلمان^۶ ازسوی گروه کشورهای شورای اروپا علیه فساد،^۸ سازمان همکاری اقتصادی و توسعه،^۹ گروه ویژه اقدام مالی^{۱۰} و برنامه ارزیابی بخش مالی صندوق بین‌المللی پول^{۱۱} مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته و می‌گیرد. ساختار قانونی ملی درخصوص پیشگیری از فساد و بازپایی دارایی‌ها در آلمان، گستره‌ای از قانون اساسی و قوانین و مقررات متعدد عادی را به شرح ذیل دربردارد:

– قانون اساسی^{۱۲}

۱. ربیعی، علی، *زنده باد فساد*، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۳، صص ۱۷، ۲۱.

۲. سند مزبور در آلمان در تاریخ ۹ دسامبر ۲۰۰۳ به امضا رسیده و سند تصویب آن در تاریخ ۱۲ نوامبر ۲۰۱۴ تودیع شده است.

۳. اصل ۵۹ قانون اساسی.

۴. Länder.

۵. مواد ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳ و ۷۴ قانون اساسی آلمان.

۶. اجرای مفاد موضوع فصول سوم و چهارم کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد توسط آلمان، طی سال چهارم از اولین چرخه بازنگری، مطمح‌نظر و مورد بررسی قرار گرفت.

۷. anti-money-laundering (AML)

۸. Europe's Group of States against Corruption (GRECO)

۹. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

۱۰. the Financial Action Task Force (FATF)

۱۱. Financial Sector Assessment Program (FSAP)

۱۲. Grund Gesetz (GG)

- قانون جنایی^۱
- قانون بودجه فدرال^۲
- قانون کارمندان دولت فدرال^۳
- قانون وضعیت کارمندان دولت فدرال^۴
- قانون علیه محدودیت‌های رقابت^۵
- قانون آزادی اطلاعات^۶
- قانون پول شویی^۷
- قانون کمک‌های حقوقی بین‌المللی در امور کیفری^۸

در این میان در قوانین آلمان، مجازات شدیدی برای فساد اداری و مالی پیش‌بینی شده است. برای نمونه، اگر مستخدم در قبال انجام وظایف خود در گذشته یا آینده مزایایی دریافت کند، مشمول مجازات‌های شدید خواهد شد.^۹ متعاقب همین رویکرد است که امروزه ادارات دولتی در آلمان نسبت به فساد، حساس بوده و شرافت و درستکاری در طول سال‌های (بلکه قرن) گذشته، از مولفه‌های ادارات آلمان بوده است.^{۱۰}

۳.۲. رویکرد حقوق اساسی ضد فساد آلمان در سیاست

توسعه سیاسی، فرایند ایجاد زمینه برای نهادی نمودن تشکل و مشارکت سیاسی شهروندان است که ازدیاد توانمندی یک نظام سیاسی را نتیجه می‌دهد.^{۱۱} نقطه مقابل آن یعنی فساد، بیماری عمومی مزمن مجموعه سیاسی است که در صورت عدم التیام، جامعه را از بین می‌برد و به نابودی می‌کشاند. در این میان، بازیگر یا آغازکننده فساد، سوءاستفاده‌کننده از منابع حاصل از فساد و ساختار فساد یا علت‌ها و نحوه به وجود آمدن فساد و پیامدهای آن، باید مطرح‌نظر باشد.^{۱۲} فراهم‌کنندگان یا رشوه‌دهندگان، بازیگران غیردولتی بازی فساد بوده و فساد را وارد نظام سیاسی می‌نمایند. بنابراین اغلب تعاریف فساد، مشتمل بر رابطه دوسویه بین دولت و جامعه است. در این میان، فساد کلان مشتمل بر فساد سیاسی و فساد سیاست‌گذاران سیاسی بوده و فساد خرد یا فساد بوروکراتیک مشتمل بر مکانیسم عملیاتی ازدیاد اقتدار صاحبان قدرت است.^{۱۳} در همین راستا، از حالتی که اقتدارات عمومی به شهروندان واگذار شود، اما امکان شهروندی فراهم نباشد، به عنوان خطر جمهوری یاد می‌شود.^{۱۴}

^۱ German Criminal Code (Strafgesetzbuch – StGB)

^۲ Federal Budget Code (Bundeshaushaltsordnung – BHO)

^۳ Federal civil servants (Broadcasting Board of Governors - BBG)

^۴ Federal civil servant status act (Beamtenstatusgesetz - BeamStG)

^۵ Act against restraints of competition (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen – GWB)

^۶ Freedom of Information Act (Informationsfreiheitsgesetz – IFG)

^۷ anti-money laundering act (AMLA)

^۸ International Legal Assistance in Criminal Matters (internationale Rechtshilfe in Strafsachen – IRG)

^۹ عباس‌زادگان، پیشین، ص ۹۸.

^{۱۰} همان، صص ۹۸-۹۷.

^{۱۱} ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری، *جامعه‌شناسی توسعه*، تهران: کیهان، ۱۳۹۳، ص ۲۱.

^{۱۲} راش، مایکل، *جامعه و سیاست، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: سمت، ۱۳۸۳، ص ۲۴۶.

^{۱۳} سریع‌القلم، محمود، *عقل و توسعه یافتگی*، تهران: سفیر، ۱۳۷۲، ص ۹۴.

^{۱۴} مرادی، صادق، *جرائم و جرائم دولتی*، تهران: آشنا، ۱۴۰۴، صص ۱۱۶-۱۱۷.

علل روان‌شناختی فساد به‌ویژه در کشورهای با قدرت متمرکز را می‌توان به شرح آتی ترسیم نمود که بخش کثیری از آن در سیاست اثر داشته است و از آن متأثر می‌گردد.

- ترس از مقامات مافوق به‌دلیل ترس از پیامد سرپیچی از اجرای دستورات فاسد،
- ناتوانایی در رد پیشنهاد فساد،
- انتصابات مبتنی بر خویشاوندسالاری،
- تمرکز قدرت سیاسی،
- نبود آزادی عمل یا قدرت تصمیم‌گیری،
- فقدان پاسخ‌گویی و شفافیت،
- درآمد نامناسب،
- مالیات‌های نامتناسب،
- ضعف مقررات.^۱

نهادینه شدن حاکمیت دموکراتیک و فروکش فساد، در ارتباط متقابل با میزان مشروعیت و مقبولیت دولت است. سطح بالای فساد، عموماً در کشورهایی که بدون فراهم شدن زمینه‌های توسعه، در حال تجربه فرایند توسعه سیاسی‌اند مشاهده می‌شود؛ نظیر جمهوری‌های بازمانده از شوروی سابق و برخی کشورهای آمریکای لاتین که کنترل شدیدی بر فساد دارند.^۲

فساد سیاسی گسترده، دموکراسی را به خطر می‌اندازد و مانع توسعه و نیل به حکومت خوب می‌شود. چه آنکه نظام سیاسی، مقامات و نهادهای آن، به میزانی مورد تأیید و اطاعت شهروندان خواهند بود که خیرخواه تلقی شوند. اهمیت این موضوع تا حدی است که توسعه سیاسی را می‌توان توانایی حفظ مقبولیت نهادها و مقامات در طول زمان نامید. در همین راستا، قانون اساسی آلمان، موسوم به «قانون بنیادی»^۳ زیربنای قانونی و چارچوب اصلی قانون‌گذاری و نهادینه‌سازی اصول شفافیت، پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون در این کشور است. این قانون، مبانی مبارزه با فساد سیاسی را در ساختار حکومتی آلمان تبیین کرده و چندین سازوکار مهم در این راستا را به شرح آتی، فراهم آورده و تضمین کرده است:

- تضمین حقوق اساسی: قانون اساسی آلمان نیز همانند اغلب نظام‌های سیاسی، مترصد تضمین حقوق و آزادی‌های شهروندان بوده و از طریق جرم‌انگاری، در صدد کاهش تعدی به حقوق و آزادی‌ها بوده است.^۴
- تفکیک قوا.
- شفافیت و پاسخ‌گویی.
- نظارت مستقل: قانون اساسی آلمان، نهادی مستقل نظیر سازمان عالی حسابرسی^۵ را ایجاد کرده است که بر مصرف بودجه عمومی نظارت می‌کند.

^۱. Azfar, Omar, Young Lee and Anand Swamy. "The Causes and Consequences of Corruption", *Sage Journal*, Volume 573, Issue 1, 2010, P 573.

^۲. راغفر، حسین، «اقتصاد سیاسی فساد»، فصلنامه مجلس و پژوهش، شماره ۵۸، ۱۳۸۷، ص ۱۳۴.

^۳. Grundgesetz

^۴. مرادی، صادق، *دولت و حقوق اساسی ملت*، تهران: عدلیه، ۱۴۰۳، ص ۲.

^۵. Bundesrechnungshof

– صلاحیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای: استخدام و ارتقا باید براساس صلاحیت‌ها، استعدادها و توانمندی‌های افراد صورت گیرد.^۱ این رویکرد مطابق با اصول عدم تبعیض و ارتقای شایسته‌سالاری است که فساد و خویشاوندسالاری را محدود می‌کند.

نقطه قوت اصلی نظام حقوقی آلمان در فسادستیزی، اهتمام به اجرای اصول مزبور و عدم گریز از اقتضائات آن به بهانه بومی‌سازی است.

۳.۲.۱. رویکرد قوانین در خصوص مقامات عالی سیاسی

۳.۲.۱.۱. قوانین تنظیم‌گر فرایند استخدام

در آلمان، چارچوب حقوقی تنظیم‌گر فرایند استخدام، دستمزد، ارتقا و بازنشستگی کارکنان (که مشتمل بر کدهای استاندارد رفتاری برای مقامات دولتی و خدمات قضایی و دادسرا است) در قوانین آتی، به‌نحو مبسوط و شفافی، تبیین می‌گردد:

- قانون اساسی آلمان،^۲
- قانون کارمندان دولت فدرال،^۳
- قانون وضعیت کارمندان دولت فدرال،^۴
- سایر قوانین فدرالی و ایالتی مرتبط.^۵

۳.۲.۱.۲. دستورالعمل‌های ضد فساد در استخدام

در آلمان، با نظر به قانون اساسی^۶ و قوانین فدرال و ایالت‌های مربوطه، نهادهای دولتی استخدام را به‌صورت انفرادی و مبتنی بر صلاحیت، استعداد و دستاوردهای حرفه‌ای نامزدها انجام می‌دهند.^۷ به این صورت که پست‌های خالی به‌صورت عمومی تبلیغ شده و در معرض نامزدهای خارجی قرار می‌گیرند. نامزدهای برگزیده جدید نیز در بدو ورود به خدمت

^۱ اصل ۳۳ قانون اساسی آلمان.

^۲ بند ۲ اصل ۳۳. در قانون اساسی آلمان، به ویژه در بحث استخدام و ارتقاء کارکنان دولتی بر اساس صلاحیت و شایستگی‌های حرفه‌ای، ماده ۳۳ به این موارد پرداخته است. این ماده تضمین می‌کند که تمامی افراد از فرصت‌های برابر در دسترسی به خدمات عمومی بهره‌مند شوند و استخدام در بخش دولتی بر اساس شایستگی صورت گیرد.

^۳ ماده ۶۰ قانون کارمندان دولت فدرال آلمان (Bundesbeamtengesetz) به تعهدات عمومی کارمندان و استانداردهای رفتاری که باید رعایت کنند، می‌پردازد. این ماده بر ضرورت رعایت قوانین و مقررات، وفاداری به قانون اساسی، و التزام به انجام وظایف محوله با دقت و صداقت تأکید دارد.

^۴ ماده ۳۴ قانون وضعیت کارمندان دولت فدرال آلمان (Beamtenstatusgesetz) به وظایف کلی کارمندان دولت می‌پردازد، که شامل رعایت اصول رفتار حرفه‌ای، وفاداری به قانون اساسی و قوانین، و انجام وظایف با دقت لازم است. این ماده تضمین می‌کند که کارمندان باید نقش خود را با صداقت و در چارچوب قوانین و مقررات مربوطه انجام دهند.

^۵ به عنوان مثال، قانون کیفری آلمان (Strafgesetzbuch) در مواد ۳۳۱ تا ۳۳۵ به موضوعات مانند رشوه‌خواری و سوءاستفاده از مقام عمومی پرداخته است. این مواد به صراحت مقرراتی را برای برخورد با فساد و رفتار غیرقانونی مقامات دولتی تعیین می‌کنند.

^۶ بند ۲ اصل ۳۳ قانون اساسی آلمان.

^۷ افراد آلمانی بنا بر توانایی، شایستگی و کارایی حرفه‌ای خود، جهت دسترسی به تمامی مشاغل دولتی از حقوقی برابر برخوردارند.

- دولت، پیرامون پیشگیری از فساد و آیین‌نامه‌های رفتاری مربوطه آموزش می‌بینند.^۱
- به نظر می‌رسد، رویه‌های ویژه انتخاب، آموزش، انتقال و جابه‌جایی کارکنان در موقعیت‌های آسیب‌پذیر از فساد، نیاز به دستورالعمل خاص مربوط به پیشگیری از فساد در اداره فدرال دارد. در این رابطه:
- قانون اساسی و قانون انتخابات فدرال، معیارهای نامزدهای انتخاب شونده برای مناصب عمومی فدرال را ارائه نموده و مقررات مشابه دیگری، معیارهای نامزدهای انتخاب‌شونده برای مناصب منتخب در سطوح ایالتی و محلی را مشخص می‌نماید.^۲ فرایندی که مطابق آن، محکومیت‌های کیفری موضوع جرائم خاص، نامزدها را رد صلاحیت نموده^۳ و اعمال رشوه ممکن است آنان را در معرض رد صلاحیت قرار دهد.^۴
 - احزاب سیاسی، در هر دو دوره فعالیت‌های انتخاباتی و خارج از آن، باید گزارش‌های مالی سالانه خود را مشتمل بر جزئیات دارایی‌ها، بدهی‌ها، درآمدها و هزینه‌های خود به رئیس بوندستاگ ارائه نمایند.^۵ در این رابطه، مقررات دقیقی وجود داشته و دریافت کمک‌های ناشناس^۶ باید در معرض عموم قرار گیرد و افشا گردد.^۷ نیز در صورت دریافت مستقیم کمک‌های مالی از سوی نمایندگان مجلس یا نامزدها برای احزاب، کمک مزبور باید گزارش شده و به خزانه‌داری حزب ارسال گردد.^۸ صورت‌های مالی موضوع کمک‌های مزبور نیز توسط رئیس بوندستاگ^۹ تأیید می‌گردد.^{۱۰}
 - از طریق قانون کیفری، قانون کارمندان دولت فدرال و قانون وضعیت کارمندان دولت فدرال، آلمان، مسئولیت و صداقت مقامات دولتی در بین کارکنان دولتی را ترویج و محدودیت‌هایی در پذیرش هدایا و استخدام ثانویه لحاظ نموده است؛^{۱۱} مقررات مزبور توسط مقررات اداری و دستورالعمل‌ها تکمیل می‌گردد.
 - دستورالعمل مربوط به پیشگیری از فساد در اداره فدرال، متضمن یک کد رفتاری و شیوه نامه‌های ضد فساد برای ناظران و مقامات دولتی و سازمان‌هاست که برای ادارات فدرال الزام‌آور است. باوجود این، کاربرد دستورالعمل مزبور که برای وزارتخانه‌های فدرال اجرا می‌شود، برای وزرا مشخص نیست. سایر قوانین رفتاری و دستورالعمل‌ها، مربوط به اعضای بوندستاگ بوده و در سطح ایالت اعمال می‌گردد.
 - سازوکار قانونی یا اداری مستقل و مشخصی در رسیدگی جامع به موضوع افشاگری در بخش عمومی وجود ندارد. باوجود این، در قانون اساسی، قانون مدنی، قانون کیفری، قوانین کار و رویه قضایی، حمایت‌های عمومی در برابر تبعیض برای افشاگرانی که با حسن‌نیت عمل می‌نمایند وجود دارد. این موضوع در کنار اینکه نظام

۱. ماده ۶۰ قانون کارمندان دولت فدرال آلمان.

۲. ماده ۲۰ قانون انتخابات فدرال آلمان (Bundeswahlgesetz).

۳. بند یک ماده ۴۵ قانون مجازات آلمان (Stgb).

۴. ماده ۱۰۸ قانون مجازات آلمان (Stgb).

۵. بند یک ماده ۲۳ قانون احزاب سیاسی آلمان (Political Parties Act (PartG)).

۶. دریافت کمک‌های ناشناس حداکثر به ارزش ۵۰۰ یورو و نقدی حداکثر تا ۱۰۰۰ یورو مجاز بوده و تمام جزئیات کمک‌های بالای ۱۰۰۰۰ یورو باید افشا گردد.

۷. ماده ۲۵ قانون احزاب سیاسی آلمان (PartG).

۸. ماده ۲۵ قانون احزاب سیاسی آلمان (PartG).

۹. رئیس بوندستاگ آلمان باید بررسی کند که آیا بیانیه ارائه شده از حساب‌ها دقیق هستند و الزامات رسمی را برآورده می‌کنند.

۱۰. بخش ۲۳ از قانون احزاب سیاسی آلمان.

۱۱. ماده ۶۰ مجوز نگهداری (BBG)؛ ماده ۳۳ قانون وضعیت رسمی (BeamStG)؛ ماده ۳۳۱ و ۳۱۰۸ قانون مجازات آلمان (Stgb).

- قضایی آلمان از سیستم تفتیشی (در مقابل ترافیعی) بهره می‌برد که قاضی در رفع ترافع در آن و برخورد با فساد، مشارکت فعال دارد،^۱ در رزم‌آرایی علیه فساد اثربخش است.
- در رابطه با تضاد منافع، قانون^۲ افرادی را که به شرکت‌های متأثر شده، وابسته‌اند یا مستقیماً سود می‌برند یا متضرر می‌شوند، از رویه‌های اداری محروم می‌نماید.^۳
 - در صورت تجویز عمل (یا عدم تضاد یا تداخل عمل با مسئولیت‌های اولیه)، کارمندان دولت می‌توانند با پرداخت یا بدون مزد به فعالیت‌های ثانویه بپردازند.^۴
 - کارمندان دولت موظف‌اند گزارش تعهدات و منافع مادی و غیرمادی خود (مشمول بر منافع شخص ثالث) را که ممکن است با وظایف رسمی آنها متعارض باشد، به مسئولین خود ارائه کنند. این موضوع اشتغال ثانویه و فعالیت‌های پس‌بازنشستگی را نیز دربر می‌گیرد.^۵
 - در این رابطه، قانون وضعیت حقوقی اعضای دولت فدرال^۶ و قانون روابط حقوقی وزرای امور خارجه پارلمانی،^۷ محدودیت‌های اعضای فعلی و سابق دولت فدرال و دبیران ایالتی پارلمان برای بعد از استخدام را تشریح نموده است.
 - منوط به الزامات موضوع افشا و انتشار در آیین‌نامه رفتار اعضای بوندستاگ، اعضای بوندستاگ می‌توانند به استخدام ثانویه درآیند. باوجود این، کد مذکور اعضای مزبور را ملزم به مراتب ذیل می‌نماید:
 - افشای هدایای بالای ۲۰۰ یورو؛
 - افشای کمک‌های مالی بالاتر از ۵۰۰۰ یورو؛
 - افشای فعالیت‌های خارجی نظیر سفرهای حمایت شده بالاتر از ۵۰۰۰ یورو؛
 - اعضای بوندستاگ اگر برای فعالیت‌های مورد بحث در کمیته بوندستاگ، پاداش دریافت نمایند، باید پیش از مذاکرات، هرگونه ارتباط بین منافع مزبور و موضوع مورد بحث را افشا نمایند.
 - اعضای بوندستاگ، الزامی برای اعلام معاملات خود با اشخاص ثالث، بدهی‌ها یا دارایی‌های مهم خود ندارند؛ مگر سهام در شرکت خصوصی یا مشارکت اگر واجد بیش از ۲۵ درصد از حق رأی باشند.
 - ضمانت اجرای مراتب فوق نیز امکان اقدامات انضباطی و نبود محدودیت در اجرای سایر اقدامات حقوقی علیه مقامات دولتی مزبور است.^۸

۳.۲.۱.۳. ساختار ضد فساد در امور قضایی

در آلمان، با نظر به قانون اساسی^۹ و قوانین فدرالی و ایالتی، انجام امور قضایی مبتنی بر صلاحیت نامزدهای استخدام

^۱ همتی، پیشین، صص ک، ل.

^۲ Verwaltungsverfahrensgesetz (VwVfG)

^۳ بخش‌های ۲۰ و ۲۱ قانون رویه اداری فدرال آلمان.

^۴ بخش‌های ۹۷-۱۰۱ مجوز نگهداری (BBG).

^۵ ماده ۶۰ قانون کارمندان دولت فدرال (Bundesbeamten-gesetz).

^۶ Bundesministersgesetz

^۷ Gesetz über die Rechtsverhältnisse der Parlamentarischen Staatssekretäre

^۸ بند سه ماده ۵ قانون روابط حقوقی اعضای دولت فدرال (BminG).

^۹ بند ۲ اصل ۳۳ قانون اساسی آلمان.

است^۱ و برگزیدگان در بدو ورود به خدمت، پیرامون پیشگیری از فساد و آیین‌نامه‌های رفتاری مربوطه آموزش می‌بینند.^۲ در همین راستا:

- الزامات و رویه‌های موضوع انتصاب قضات فدرال، فعالیت‌های بیرونی و نظم و انضباط آنها در قانون قضایی^۳ تبیین شده است. در سکوت قانون قضایی نیز قانون کارمندان دولت فدرال برای قضات فدرال اعمال می‌گردد. بنابراین، دستورالعمل مربوط به پیشگیری از فساد در اداره فدرال، اگر استقلال قضایی قضات (موضوع قانون اساسی) را مخدوش نکند، برای قضات فدرال اعمال می‌گردد.
- مواد ۴۱-۴۲ قانون آیین دادرسی مدنی^۴ یکپارچگی در اخراج قضات را تضمین می‌نماید.
- قضات در صورت بروز تعارض منافع و فعالیت‌های ثانوی، باید مراتب را به رؤسای دادگاه‌ها اعلام نمایند.
- آکادمی قضایی آلمان، مهارت‌ها و اخلاقیات سازمان‌دهی‌شده‌ای را به صورت مداوم برای قضات ارائه می‌نماید.^۵
- دادستان‌های عمومی، مشمول و تابع قوانین و مقررات عمومی خدمات کشوری‌اند.

۳.۲.۱.۴. مقامات ناظر بر پیشگیری از فساد

در آلمان مقامات و نهادهای متعددی در پیشگیری از فساد و بازیابی دارایی‌های دولتی به شرح آتی فعالیت می‌نمایند:

- وزارت کشور فدرال، ساختمان و جامعه،^۶
- وزارت دادگستری فدرال و حمایت از مصرف‌کننده،^۷
- مؤسسه عالی حسابرسی،^۸
- واحد اطلاعات مالی،^۹
- اداره فدرال برای عدالت،^{۱۰}
- اداره پلیس جنایی فدرال،^{۱۱}
- سایر مقامات ذی‌صلاح ایالت‌های فدرال (از قبیل: دفاتر دادسراها و دادگاه‌ها).

۳.۲.۲. رویکرد قوانین در خصوص نهادهای سیاسی

باتوجه به جایگاه مقررات بین‌المللی در نظام حقوقی، در آلمان هم در سطح قوانین و مقررات داخلی و هم در سطح مقررات بین‌المللی در خصوص مبارزه با فساد از مجرای نهادهای سیاسی اهتمام جدی به شرح آتی وجود دارد:

^۱ افراد آلمانی بنا بر توانایی، شایستگی و کارایی حرفه‌ای خود، جهت دسترسی به تمامی مشاغل دولتی از حقوقی برابر برخوردارند.

^۲ ماده ۶۰ قانون کارمندان دولت فدرال آلمان.

^۳ The Judiciary Act (DRiG)

^۴ ZPO

^۵ آموزش‌های مزبور برای دادستان‌ها و سایر کارکنان قوه قضائیه نیز آزاد است.

^۶ Bundesministerium des Innern und für Heimat (BMI)

^۷ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz (BMJV)

^۸ Bundesrechnungshof (BRH)

^۹ Financial Intelligence Unit (FIU)

^{۱۰} Bundesamt für Justiz (BFJ)

^{۱۱} Bundeskriminalamt (BKA)

۳.۲.۲.۱. رویکرد داخلی در خصوص نهادهای سیاسی

در آلمان (با توجه فزاینده به اینکه حقوق اداری، حقوق اساسی عینیت یافته است)،^۱ به منظور پیشگیری از فساد، به چارچوب قانونی و نظارتی متشکل از قوانین مختلف جزایی، قانون خدمات عمومی و قوانین اداره در سطوح فدرال و ایالتی اتکا می‌گردد. در ۳۰ ژوئیه ۲۰۰۴، کابینه آلمان، دستورالعمل موضوع پیشگیری از فساد در اداره فدرال^۲ مشتمل بر عناصر اصلی استراتژی پیشگیرانه دولت فدرال را به تصویب رساند که برای نمونه: هر ارگان اداری فدرال (و سایر ارگان‌های دریافت‌کننده بودجه فدرال) را ملزم می‌نماید به: تعیین یک فرد رابط؛ گسترش اقدامات مؤثر پیشگیری از فساد داخلی. از سال ۱۹۹۵ نیز کنفرانس دائمی وزرای کشور ایالت‌های کشور در مورد فساد^۳ تلاش‌های ایالات فدرال را در پیشگیری از فساد، رهنمون می‌گردد. در این زمینه، همچنین بازنگری‌های دوره‌ای اداره پیشگیری از فساد^۴ از سوی یک کارگروه بین‌وزارتی (متشکل از رابطین پیشگیری از فساد و کارشناسان واحدهای حسابرسی داخلی)، هماهنگ می‌شود و صورت می‌پذیرد. با وجود این، آلمان، اثرگذاری استراتژی‌های پیشگیری از فساد را سنجش ننموده است. در آلمان چندین نهاد در سطوح فدرال و ایالتی، به شرح آتی، مسئول هماهنگی و نظارت بر اجرای استراتژی‌های ضدفساد است:

- یک بخش اصلی در زمینه پیشگیری از فساد در وزارت کشور فدرال و جامعه^۵ (بخش DG I 3) به وجود آمده است.
- واحدهای حسابرسی داخلی و رابطین پیشگیری از فساد در اداره‌ها نیز فعالانه در اقدامات پیشگیرانه مشارکت می‌کنند و هر نشانه‌ای از فساد را می‌توانند مدنظر داشته باشند و نظارت و ارزیابی کنند.
- سازمان عالی حسابرسی،^۶ نهادی مستقل (از نظر قانون اساسی) است که بر جنبه‌های خاصی از اجرای استراتژی‌های پیشگیری از فساد توسط نهادهای دولت فدرال نظارت دارد و نظرات خود را پیرامون گزارش‌های ارائه‌شده در موضوع اجرای سالانه پیشگیری از فساد، توسط وزارت فدرال کشور و جامعه، به پارلمان (بوندستاگ) ارائه می‌نماید.
- بوندستاگ نیز نظارت نهایی بر اجرای پیشگیری از فساد را بر عهده دارد و امکان اتخاذ تصمیماتی را در این رابطه دارد که باید توسط دولت فدرال اجرا شود.
- کلیه ایالت‌های فدرال نیز دارای مؤسسات حسابرسی مستقل و خودمختارند که وظایفی مشابه با وظایف سازمان عالی حسابرسی را بر عهده دارند.

۳.۲.۲.۲. رویکرد بین‌المللی در خصوص نهادهای سیاسی

در آلمان (ضمن تأکید فزاینده بر الزامات نظم دموکراتیک لیبرال و حاکمیت قانون اساسی)^۷ باتوجه به برتری مقررات

^۱. بکر، پیشین، ص ۷۱.

^۲. Corruption prevention department (CPD)

^۳. Innenministerkonferenz (IMK)

^۴. CPD

^۵. Bundesministerium des Innern und für Heimat (BMI)

^۶. Bundesrechnungshof (BRH)

^۷. همان، ص ۸۲.

بین‌المللی، آلمان در پروژه‌ها، ابتکارات و برنامه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ضدفساد، به شرح آتی به صورت فعال مشارکت دارد و مراتب لازم‌الاجرای آن را با جدیت اجرا می‌نماید:

- عضویت در گروه دولت‌ها علیه فساد؛^۱
- عضویت در گروه سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^۲ در زمینه رشوه در معاملات تجاری بین‌المللی؛
- عضویت در کارگروه سازمان توسعه از مقامات ارشد صداقت عمومی و گروه G20 ضد فساد.^۳

۳.۲.۳. رویکرد قوانین در خصوص نهاد قانون‌گذاری

قانون‌گذاری در آلمان با امان‌نظر توأمان به استقرار اصل حاکمیت قانون^۴ و با توجه فزاینده به الزامات بین‌المللی قانون‌گذاری در موضوع فساد، به شرح آتی، مترصد رزم‌آرایی مؤثر علیه فساد بوده است:

۳.۲.۳.۱. استقرار حاکمیت نهایی پارلمان و قانون

پارلمان آلمان با درک تجربه دوره نازی، (به پیش‌نیازهای نظم دموکراتیک لیبرال یا حاکمیت قانون مندرج در قانون اساسی پایبند شده^۵ و نقش عمده‌ای در رزم‌آرایی علیه فساد دارد. چه آنکه، مجالس قانون‌گذار اساس نظام کنترل و تعادل دموکراتیک در این کشورند و نقشی اساسی در مبارزه با فساد دارند که ناشی از شأن قانون‌گذاری آنهاست. نظام نظارت و نمایندگی در آلمان به مثابه نهادی است که دولت را در برابر انتخاب‌کنندگان پاسخ‌گو می‌نماید. در واقع، پارلمان آلمان نقطه‌ای از نظام حکومتی است که در آن روابط انتخاب‌کنندگان و قوه مجریه (پاسخ‌گویی عمودی) با روابط پارلمان و مجریه (پاسخ‌گویی افقی) تلاقی دارد.^۶ در این میان، مسئولیت‌پذیری مؤثر، مستلزم پاسخ‌گویی مداوم است^۷ که از طریق سازوکارهای نظارتی پارلمان در آلمان محقق می‌گردد. در همین راستا و براساس قانون اساسی آلمان،^۸ حمایت حقوقی جامعی از افراد در برابر عمل مقام عمومی تضمین شده است.^۹ همچنین نظارت قضایی بر همه اعمال عمومی در قانون آیین دادرسی دادگاه اداری آلمان^{۱۰} پیش‌بینی شده است و عملاً هیچ حوزه حقوقی در آلمان یافت نمی‌شود که در آن شهروندان مجبور به پذیرش نقض حقوق بنیادین خود شوند.^{۱۱}

حاکمیت پارلمان در آلمان مبین برتری قانون‌گذاری است.^{۱۲} بدیهی است، اهمیت فرایند انتخابات و روند تصویب قانون،

¹. The Group of States against Corruption (GRECO)

². The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

³. Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ)

^۴. قوانین و مقررات بین‌المللی، قانون اساسی و قوانین عادی.

^۵. بکر، پیشین، ص ۸۲.

⁶. Manes-Rossi, Brusca and Jorge. *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer, 2018, P 31.

⁷. Rick, Stapenhurst; Draman, Rasheed; Larson, Brooke and Staddon Anthony (eds.). *Anti-corruption Evidence: The Role of Parliaments in Curbing Corruption*, Springer, 2020, P 45.

^۸. بند سوم از اصل ۱ و بند چهارم از اصل ۱۹ قانون اساسی آلمان.

^۹. بکر، پیشین، ص ۸۲.

^{۱۰}. بند دوم ماده ۴۲ قانون آیین دادرسی دادگاه اداری آلمان.

^{۱۱}. بکر، پیشین، ص ۸۲.

¹². Zapatero, Virgilio. *The Art of Legislating*, Springer, 2019, P 200.

همسنگ قانون، و بر مشروعیت قانون‌گذاری اثرگذار است.^۱ در همین راستا، در آلمان به‌عنوان دموکراسی پارلمانی، سرچشمه اکثر قوانین قوه مجریه است و بررسی قانونی لوایح توسط کمیته‌ها یا کمیسیون‌های مجالس، مسئولیت‌پذیری و شفافیت اجرایی را تقویت می‌کند و مقبولیت قوانین را افزایش می‌دهد و قوانین را قادر می‌سازد تا منافع جمعی را بهتر انعکاس دهد. بنابراین درحالی‌که سیاستگذاری توسط دولت پی‌ریزی می‌شود، پارلمان به‌عنوان نماینده آرای عمومی، مترصد حصول اطمینان از آن است که نیازها و اولویت‌های ملی در سیاست‌ها و اصلاحات دولت در نظر گرفته شده باشد. در همین راستا نیز حاکمیت قانون در اداره و استقرار اداره قانونمند در بند سوم اصل ۱ و بند سوم اصل ۲۰ قانون اساسی آلمان مطمح‌نظر و مورد تأکید بوده است.^۲

در این زمینه همچنین، کیفیت تنقیح و تدوین قانون از نظر ایضاح متن، انطباق با اوضاع محلی و استانداردهای حقوق بشری نیز از جنبه‌های اثربخشی قوانین در رزم‌آرایی علیه فساد در آلمان است. این موضوع بخشی از فرایند تثبیت قوانین مربوط به فساد در آلمان است که بررسی شکل و ماهیت پیش‌نویس و متن قواعد قانونی را مطمح‌نظر دارد؛ نه فرایند قانون‌گذاری را.

فارغ از اهمیت (مشروعیت و مقبولیت) فرایند تصویب قانون، پارلمان‌ها باید قانونی را تصویب کنند که اثر مثبتی بر رزم‌آرایی علیه فساد داشته باشد؛ که در این رابطه تناسب قانون با نیازهای جامعه حائز اهمیت است که در آلمان، به‌صورت جدی مطمح‌نظر بوده^۳ و قانون اساسی آلمان اصل مزبور را تضمین نموده است.^۴

۳.۲.۳.۲. رعایت الزامات قانون‌گذاری در موضوع فساد

کارآمدی نظام نمایندگی در آلمان در رزم‌آرایی علیه فساد را باید مدیون توجه پارلمان به مقررات راهنمای آتی در تنقیح قوانین و مقررات در موضوع حمایت از افشاگران دانست:

- اصول بین‌المللی برای قانون‌گذاری افشاگران، که در سال ۲۰۱۳ توسط شفافیت بین‌المللی تدوین شد،^۵ به‌صورت جدی در تمام فرایند قانون‌گذاری ضدفساد مدنظر بوده است.
- شیوه‌ها و اصول راهنما برای قانون‌گذاری که توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی تدوین شده است در تمام فرایند قانون‌گذاری ضدفساد آلمان مجری بوده است.
- بنابراین و در نتیجه پایبندی به الزامات فوق، نظام قانون‌گذاری مستقل و استاندارد آلمان در حمایت از افشاگران، متضمن موارد ذیل است:

- ارائه تعریف گسترده از افشاگری (مشمول بر اعمالی که هم به فساد و هم به تخلفات مربوط شود)؛
- پیش‌بینی مکانیسم‌های متنوع برای حفاظت از افشاگران و خانواده‌های آنها (نظیر: تغییر محل سکونت، تغییر محل کار و...)
- پوشش گسترده افشاگری در بخش خصوصی و دولتی؛

^۱ بسته به نحوه وضع قوانین و اعتبار فرآیند انتخابات، ممکن است قانون کمابیش مشروع تلقی گردد.

^۲ بکر، پیشین، ص ۸۳.

^۳ Hoppe, Tilman. *Anti-corruption Assessment of Laws ('Corruption Proofing'): Comparative Study and Methodology*, Regional Cooperation Council, 2014, PP 82-83.

^۴ بکر، پیشین، ص ۸۴.

^۵ Transparency International, *International Principles for Whistleblower Legislation*, Berlin: Transparency International, 2013. P 4.

- نظارت بر تأمین مالی احزاب و کمپین‌های انتخاباتی؛
 - ارزیابی صداقت نمایندگان و مقامات دولتی؛
 - محافظت از افشاگران و خانواده آنها از تلافی و دلیل تراشی برای محکومیت و مجازات به منظور انتقام جویی؛
 - شناسایی کانال‌های متنوع افشاگری درون سازمانی و برون سازمانی؛
 - پیش‌بینی سازوکارهای افشاگری ناشناس و محرمانه.
- همه مراتب مزبور مدیون عملکرد صحیح فرایندهای انتخاباتی آلمان و شفاف‌سازی فعالیت‌های مزبور در سطح سیاسی است. کارآمدی نظام مبارزه با فساد سیاسی در آلمان را همچنین باید ناشی از توجه فزاینده به خطرات حیاتی فساد سیاسی در فرایندهای انتخاباتی دانست. باوجود این و علی‌رغم نتیجه‌بخش بودن توجه فزاینده به خطرات حیاتی فساد سیاسی در فرایندهای انتخاباتی در آلمان، هیچ راه‌حل یکسانی برای همه نظام‌های حقوقی وجود ندارد. لذا در بهره‌گیری از تجربه‌های فسادستیز آلمان، مطابقت قوانین با نیازهای جامعه (که سیاستگذاری مبتنی بر شواهد^۱ نامیده می‌شود) باید مطمح‌نظر باشد. چه آنکه سیاستی که مبتنی بر شواهد نظام‌مند باشد، نتایج مناسب‌تری به همراه خواهد داشت. مطابق راهنمای سازمان ملل برای سیاست‌های مبارزه با فساد نیز سازوکارهای فسادستیزی، باید مبتنی بر شواهد ملموس باشد؛ هم در ارزیابی نیازها، هم در تعیین اهداف و هم در سنجش اهداف و نتایج. بنابراین:
- پارلمان باید از همه ابزارها در بررسی لوایح پیشنهادی دولت استفاده نماید.
 - زمینه‌هایی که تنقیح و تدوین قوانین استاندارد در آن تأثیر مثبت بیشتری در فسادستیزی دارد باید بیشتر مورد توجه باشد. نظیر: فساد انتخاباتی، حفاظت از افشاگران، آزادی اطلاعات، صداقت نمایندگان و مقامات، تدارکات عمومی و ...^۲
 - قانون باید مبتنی بر شواهد گردد. در همین راستا، کشور آلمان در حوزه مبارزه با فساد، رویکردی چندجانبه و مبتنی بر شواهد را دنبال می‌کند؛ رویکردی که ریشه در نظام حقوقی و فرهنگی این کشور دارد. آلمان به شدت بر شفافیت، پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون تأکید دارد و قوانین را به گونه‌ای تنظیم می‌کند که با نیازهای جامعه و استانداردهای حقوق بشری هماهنگ باشد. تا حدی که در آلمان، وظیفه تئوریک حقوق اداری، تبدیل یافته‌های علوم اجتماعی و اقتصادی به یک نظام هنجاری قانونی و مبتنی بر مشروعیت دموکراتیک تلقی می‌شود.^۳
 - لوایح پیشنهادی دولت باید مدنظر قرار گیرد. یکی از جنبه‌های مهم رویکرد آلمان، استفاده از ابزارهای مختلف پارلمان برای بررسی لوایح پیشنهادی دولت است. این بررسی‌ها شامل ارزیابی دقیق پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و قانونی قوانین پیشنهادی است تا اطمینان حاصل شود که قوانین نه فقط مؤثرند، بلکه با اصول حقوقی و ارزش‌های دموکراتیک کشور هم‌خوانی دارند.^۴
 - قانون باید شفاف، متناسب با شرایط و نیازهای محلی و هماهنگ با استانداردهای حقوق بشری تنظیم گردد. شفافیت در قوانین و مقررات آلمان نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. قوانین باید به گونه‌ای تدوین شوند که برای عموم مردم قابل فهم باشند و هیچ ابهامی در اجرای آنها وجود نداشته باشد. این امر شامل انتشار عمومی قوانین، دسترسی آسان به اطلاعات و مشاوره با ذی‌نفعان مختلف در فرایند قانون‌گذاری می‌شود.

^۱. Evidence-Based Policymaking (EBP).

^۲. بکر، پیشین، ص ۹۰.

^۳. بخش دوم قانون آیین دادرسی اداری (VwvFG).

- قوانین باید استانداردسازی شود. آلمان تمرکز ویژه‌ای بر زمینه‌هایی دارد که تنقیح و تدوین قوانین استاندارد می‌تواند تأثیر مثبتی در مبارزه با فساد داشته باشد. این حوزه‌ها شامل حفاظت از افشاگران، آزادی اطلاعات، صداقت نمایندگان و تدارکات عمومی است. برای مثال، در زمینه حفاظت از افشاگران، قوانین آلمان به دنبال ایجاد محیطی امن برای افرادی است که اطلاعات مربوط به فساد را افشا می‌کنند. این قوانین شامل حفاظت از افشاگران در برابر تلافی‌جویی، حفظ محرمانگی اطلاعات و ارائه کانال‌های ایمن برای گزارش‌دهی است.^۱
- به‌طور کلی، رویکرد آلمان در مبارزه با فساد بر پایه سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد، شفافیت، پاسخ‌گویی و احترام به حقوق بشر استوار است. این کشور با استفاده از ابزارهای مختلف پارلمانی، قوانین شفاف و قابل فهم و تمرکز بر حوزه‌های کلیدی، تلاش می‌کند تا محیطی عاری از فساد را برای شهروندان خود فراهم کند.
- باین‌حال، هیچ راه‌حل یکسانی برای همه وجود ندارد و سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد^۲ باید مبنا و ملاک باشد؛ زیرا سیاستی که براساس شواهد است، نتایج بهتری به همراه دارد. این رویکرد همچنین شیوه‌های مبتنی بر شواهد در حوزه فساد را در خود جای داده است.^۳ راهنمای سازمان ملل برای سیاست‌های مبارزه با فساد نیز به‌طور خاص ضرورت ابتدای استراتژی‌های مبارزه با فساد بر شواهد ملموس را (هم در ارزیابی نیازهای هر کشور و هم در تعیین اهداف و ارزیابی اینکه آیا آن اهداف واقعاً محقق شده‌اند یا خیر)^۴ مدنظر داشته است؛ بنابراین:
- مجلس باید از ابزارهای موجود برای بررسی لوایح پیشنهادی قوه مجریه استفاده کند.
- قانون تصویب‌شده باید از نظر زبانی شفاف، متناسب با نیازها و شرایط محلی و مطابق با استانداردهای حقوق بشر باشد.
- قانون تصویب‌شده باید مبتنی بر شواهد باشد.
- رعایت برخی از زمینه‌ها که متعاقب آن، قوانین تصویب‌شده، تأثیر مثبتی بر مبارزه با فساد خواهند داشت،^۵ ضرورت دارد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که فساد سیاسی با زیر سؤال بردن بنیان‌های دموکراتیک و انحراف در سیاست‌گذاری‌های عمومی، نه فقط موجب توزیع نامتوازن قدرت و منابع می‌شود، بلکه مانعی جدی در مسیر توسعه پایدار به‌شمار می‌آید. در این پژوهش، توسعه سیاسی به‌مثابه فرایندی برای بهبود فضای مشارکت سیاسی شهروندان و استحکام نظام سیاسی محسوب می‌شود. در مقابل، فساد، پایه‌های حکومت‌های دموکراتیک و تخصیص عادلانه منابع را تهدید می‌کند. این مسئله در کشورهای در حال توسعه بر مشروعیت و ظرفیت‌های سیاسی و اجتماعی دولت‌ها اثر منفی دارد و پایداری اجتماعی را به چالش می‌کشد.

نتایج این پژوهش تأکید می‌کند که صرف بهره‌گیری از سازوکارهای قانونی و نظارتی موفق، همانند آنچه در آلمان مشاهده می‌شود، فقط بخشی از راه‌حل است. لازم است که چنین الگوهایی با در نظر گرفتن محتوای خاص اجتماعی، فرهنگی و

^۱. Transparency International, Op. Cit., P 5.

^۲. Evidence-Based Policymaking (EBP).

^۳. Sophie Sutcliffe and Julius Court (2005).

^۴. UN Guide for Anti-corruption Policies (2003).

^۵. زمینه‌هایی نظیر آزادی اطلاعات، حفاظت از افشاگران، صداقت نمایندگان مجلس و مقامات دولتی، شفافیت فرایند تدارکات عمومی و غیره.

سیاسی کشورهای مختلف بومی سازی شوند.

از دیدگاه حقوقی، عواملی چون فقدان شفافیت، پاسخ‌گویی ناکافی، توزیع نابرابر ثروت و نقصان فرهنگی و اخلاقی در جامعه، عناصر کلیدی در ظهور و ادامه فساد سیاسی محسوب می‌شوند. بنابراین، مقابله با این مشکل نیازمند اتخاذ رویکردی چندجانبه است که شامل اصلاحات قانونی عمیق، تقویت نظارت و شفافیت در عملکرد نهادها و ارتقای آموزش و فرهنگ‌سازی در میان کارکنان و مقامات دولتی باشد. در همین راستا، آلمان با استفاده از قوانین جامع و نظارت کامل بر نهادها، در پیشگیری و کاهش فساد به موفقیت‌های چشمگیری دست یافته است. در این راستا، استخدام و ارتقا بر مبنای شایستگی و ارائه آموزش‌های مداوم حول محور پیشگیری از فساد، نمونه‌هایی از اقداماتی‌اند که آلمان به کار می‌برد.

تجربه آلمان نشان می‌دهد که حاکمیت قانون، شفافیت و پاسخ‌گویی نقش کلیدی در پیشگیری از فساد ایفا می‌کنند. این اصول می‌توانند مبنای محکمی برای حمایتی گسترده‌تر از رزم‌آرایی علیه فساد و اجرای اصلاحات ساختاری فراهم آورند. باین حال، برای حصول نتایج مطلوب، باید فرهنگ عمومی و ساختارهای اجتماعی هر کشور نیز مورد توجه قرار گیرند.

پیشنهاد‌های ارائه شده در این پژوهش نیز شامل: تقویت نهادهای مستقل نظارتی، حمایت قانونی از افشاگران و شاهدان فساد، توسعه قوانین جامع در زمینه تدارکات عمومی، افزایش سازوکارهای کنترل و توزیع متعادل قدرت و در نهایت پایبندی عملی به اقتضائات یک نظام مردم‌سالار در تنقیح و تدوین قوانین و مقررات است. همچنین، مشارکت فعال آلمان در برنامه‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، نمونه‌ای از نقش کلیدی این کشور در تسهیل تعاملات و هم‌افزایی جهانی در مبارزه با فساد است.

همچنین، مواردی مانند خرد جمعی، مشارکت فعال شهروندان و وجود نظام نمایندگی مؤثر، بخش‌های دیگری از یک دموکراسی موفق‌اند که باید در فرایند بخشی‌سازی و بومی‌سازی لحاظ شوند. در این راستا، پیشنهاد می‌شود که کشورها به تدریج و با رویکردی جامع که شامل اصلاحات قانونی، تقویت نهادهای نظارتی مستقل و آموزش مستمر مقامات دولتی باشد، مترصد رزم‌آرایی علیه فساد شوند. همکاری‌های بین‌المللی و تبادل تجربیات جهانی نیز می‌تواند به عنوان عاملی مؤثر در غنی‌سازی این رویکردها و ارتقای هماهنگی بین‌المللی در مبارزه با فساد، مورد استفاده قرار گیرد.

به طور کلی، موفقیت در مبارزه با فساد سیاسی و استقرار یک نظام دموکراتیک پایدار، مستلزم پایبندی به ترکیبی از سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر شواهد، فهم عمیق اجتماعی-فرهنگی از جامعه و نیازهای واقعی آن و تعهد جدی به شفافیت و پاسخ‌گویی است. امید است که با افزایش آگاهی عمومی از چالش‌های ناشی از فساد سیاسی، بهره‌گیری از شواهد و داده‌های علمی و نتایج حاصل از مطالعات تطبیقی در تدوین سیاست‌های ضدفساد، ضرورتی اساسی برای دستیابی به نتایج اثربخش در مبارزه با فساد تلقی شود.

منابع

کتاب

۱. ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری، **جامعه‌شناسی توسعه**، تهران: کیهان، ۱۳۹۳.
۲. راش، مایکل، **جامعه و سیاست، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: سمت، ۱۳۸۳.
۳. ربیعی، علی، **زنده‌باد فساد**، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۳.
۴. سربیع‌القلم، محمود، **عقل و توسعه یافتگی**، تهران: سفیر، ۱۳۷۲.

۵. عباس‌زادگان، سید محمد، *فساد/اداری*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ چهارم، ۱۳۹۴.
۶. فروند، ژولین، *جامعه‌شناسی ماکس وبر*، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: توتیا، ۱۳۸۳.
۷. مرادی، صادق و پریا حسینی، *شناخت حقوق/اداری*، تهران: آشنا، ۱۴۰۴.
۸. مرادی، صادق، *جرائم و جرائم دولتی*، تهران: آشنا، ۱۴۰۴.
۹. مرادی، صادق، *دولت و حقوق اساسی ملت*، تهران: عدلیه، ۱۴۰۳.
۱۰. همتی، مجتبی، *آشنایی با نظام‌های قضایی در حقوق تطبیقی (آلمان)*، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۵.

مقاله

۱۱. بکر، فلورین، «تحولات حقوق اداری آلمان»، ترجمه خدیجه شجاعیان، *فصلنامه پژوهش‌های نوین حقوق اداری*، دوره ۲، شماره ۳، ۱۳۹۹، صص ۶۹-۹۲. Doi: 10.22034/mral.2020.130937.1039
۱۲. شالوند، عبدالعلی، «تأملی ریشه‌نگر در موج جهانی مبارزه با فساد و اختلاس (اختلاس فساد اداری، آفت توسعه)»، *مجله مجلس و راهبرد*، شماره ۲۵، ۱۳۷۷، صص ۱۳۱-۱۵۰.
۱۳. راغفر، حسین، «اقتصاد سیاسی فساد»، *فصلنامه مجلس و پژوهش*، شماره ۵۸، ۱۳۸۷، صص ۱۰-۴۳.

References

Books

1. Abbas-Zadegan, Sayyed Mohammad, *Administrative Corruption*, Tehran: Cultural Research Office, 2015. (In Persian)
2. Azkia, Mostafa and Gholamreza Ghaffari, *Sociology of Development*, Tehran: Kayhan, 2014. (In Persian)
3. Farazmand, Ali. *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer. 2018.
4. Freund, Julien, *Sociology of Max Weber*, Translated by: Abdolhossein Nik Gohar, Tehran: Tutia, 2004. (In Persian)
5. Hemmati, Mojtaba, *Introduction to Judicial Systems in German Comparative Law*, Tehran: Judiciary Press and Publications Center, 2016. (In Persian)
6. Hoppe, Tilman. *Anti-corruption Assessment of Laws ('Corruption Proofing'): Comparative Study and Methodology*, Regional Cooperation Council, 2014.
7. Moradi, Sadegh and Paria Hosseini, *Understanding Administrative Law*, Tehran: Ashena, 2025. (In Persian)
8. Moradi, Sadegh, *Government Crimes and Crimes*, Tehran: Ashena, 2025. (In Persian)
9. Moradi, Sadegh, *The State and the Fundamental Rights of the Nation*, Tehran: Adlieh, 2024. (In Persian)
10. Rabiei, Ali, *Long Live Corruption*, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, 2004. (In Persian)
11. Rick, Staphenurst; Draman, Rasheed; Larson, Brooke and Staddon Anthony (eds.). *Anti corruption Evidence: The Role of Parliaments in Curbing Corruption*, Springer, 2020.
12. Rush, Michael, *Society and Politics: An Introduction to Political Sociology*, Translated by: Manoucher Sabouri, Tehran: Samt, 2004. (In Persian)
13. Sare'i al Qalam, Mahmoud, *Intellect and Development*, Tehran: Safir, 1993. (In Persian)
14. Transparency International. *International Principles for Whistleblower Legislation*. Berlin: Transparency International, 2013.

15. Zapatero, Virgilio. *The Art of Legislating*, Springer, 2019.

Articles

16. Azfar, Omar, Young Lee and Anand Swamy. "The Causes and Consequences of Corruption", *Sage Journal*, Volume 573, Issue 1, 2010. DOI:10.1177/000271620157300103.
17. Becker, Florian. "Developments in German Administrative Law", Translated by: Khadijeh Shojaian, *Quarterly Journal of New Research in Administrative Law*, Volume 3, 2020, PP 69-92. (In Persian) Doi: 10.22034/mral.2020.130937.1039
18. Raghfar, Hossein, "The Political Economy of Corruption", *Quarterly Journal of Parliament and Research*, Issue 58, 2008, PP 10-43. (In Persian)
19. Shalalvand, Abdol Ali, "A Radical Reflection on the Global Wave of Fighting Corruption and Embezzlement", Tehran: *Journal of Parliament and strategy*, Issue 25, 1998, PP 131-150. (In Persian)

*This page is intentionally
left blank.*